

प्रस्तावित धरणस्थळी मुख्य माती धरणाएवजी साखळी
बंधारे / को.प. बंधारे घेण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक: समिती-२०२३/(१९९/२०२३)/लपा
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक:- २७/१०/२०२३

संदर्भ :-(१) जलसंपदा विभाग, शासन निर्णय क्र.समिती-२०२३/(१९९/२०२३) लपा, दिनांक २०/०४/२०२३.
(२) महासंचालक, मेरी नाशिक यांचे पत्र क्र.जा.क्र.मसं/ संप्रजसंसु/मसंसं/मप्रक/तांश-१/१०५/२०२३, दिनांक २२/०५/२०२३

प्रस्तावना:-

राज्यातील सिंचन अनुशेष / दुष्काळ / आत्महत्याग्रस्त जिल्ह्यातील परिस्थिती लक्षात घेता अशा भागात सिंचन सुविधा पुरविण्याकरिता साखळी बंधाच्याशिवाय इतर पर्याय नाहीत. सद्यःस्थितीत या भागातील मातीधरणांच्या योजनांची कामे प्रकल्प ग्रस्तांच्या भूसंपादन विरोधामुळे योजना पूर्ण करण्यास विलंब होतो. त्यामुळे लोकप्रतिनिर्धींच्या मागणी अनुसरून महामळाडून माती धरणा ऐवजी साखळी बंधारे बांधण्याचे प्रस्ताव शासन स्तरावर प्राप्त झाले आहेत. परंतु अशा योजना हाती घेण्याबाबतचे धोरण सद्यःस्थितीत नाही.

जलसंपदा विभागाच्या धोरणानुसार पावसाळा हंगामात (During Monsoon) धरणात पाण्याचा साठा करणे व तदनंतर प्रकल्पाच्या सिंचनक्षेत्रास उचित वितरण प्रणालीव्वारे आवश्यकतेनुसार पाणी देणे हे मुख्य उद्दिष्ट असते. त्यानुसार सद्यस्थितीत महाराष्ट्र राज्यात जलसंपदा विभागांतर्गत धरण व कालवा / बंदिस्त नलिका वितरण व्वारे, धरण व त्याचे अधोबाजूस पूरक बंधारे अथवा जलाशयावर उपसा सिंचन योजनेव्वारे सिंचन निर्मिती केली जाते. परंतु, एखाद्या प्रकल्पामध्ये मुळ धरण जलाशया ऐवजी साखळी बंधारे व्वारे पाणी साठा करून सिंचन प्रकल्प निर्मिती करणे ही बाब प्रचलित स्वरूपापेक्षा वेगळी असते. त्यामुळे त्यामुळे माती धरणाएवजी साखळी बंधारे / को.प. बंधारे बांधण्यासाठी धोरण तयार करण्याच्या अनुषंगाने अहवाल सादर करण्यासाठी संदर्भाधीन क्र.१ अन्वये समिती गठीत करण्यात आली होती. सदर समितीने संदर्भाधीन क्र.२ अन्वये शासनास अहवाल/अभिप्राय सादर केले आहेत. सदर अहवाल/अभिप्रायांच्या अनुषंगाने, प्रस्तावित धरणस्थळी मुख्य माती धरणाएवजी साखळी बंधारे / को.प. बंधारे घेण्याबाबत मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. या अनुषंगाने शासनाने खालील प्रमाणे धोरणात्मक निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय:-

या विषयावरील विभागाने सादर केलेल्या प्रस्तावावर मंत्रीमंडळाने चर्चा केली आणि प्रस्तावित धरणस्थळी मुख्य माती धरणाऐवजी साखळी बंधारे / को.प. बंधारे घेण्याबाबत जलसंपदा विभाग, शासन निर्णय क्र.समिती-२०२३/(१९१/२०२३) लपा, दिनांक २०/०४/२०२३ अन्वये गठीत समितीने दिलेल्या अहवालास व त्यातील अभिप्रायास तसेच खालील सूचना निर्गमित करण्यास मान्यता देण्याचा निर्णय घेतला आहे.

१. त्यास अनुसरून प्रस्तावित धरणस्थळी मुख्य माती धरणाऐवजी साखळी बंधारे / को.प. बंधारे घेण्याबाबत पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत:-

अ) धरण व को. प. बंधारे यांचे मुख्य उद्देश व कार्यपद्धती भिन्न असल्यामुळे ते एकमेंकास पर्याय होऊ शकत नाहीत. यापैकी धरण / को. प. बंधारे (६०० हे. पेक्षा जास्त) विभागाच्या उद्दिष्टांत आहेत. परंतु सिमेंट बंधारे विभागाच्या उद्दिष्टांत नाहीत. त्यामुळे माती धरणाऐवजी धरणाच्या वरील व खालील बाजूस साखळी पद्धतीने को. प. बंधारे / सिमेंट बंधारे हाती घेणे यामध्ये मूळ प्रकल्पाच्या नियोजनात आमुलाग्र बदल होत असल्याने प्रकल्पाची मूळ प्रशासकीय मान्यता रद्द करण्यात यावी.

आ) तथापि उपलब्ध सर्व पर्यायांची चाचपणी केल्यानंतर, राज्यातील सिंचन अनुशेष, दुष्काळी / आत्महत्याग्रस्त जिल्ह्यातील सिंचनाची सुविधा पुरविण्याकरिता इतर पर्याय उपलब्ध नाहीत आणि सदर प्रस्ताव हा जलशास्त्रीय, तांत्रिक व आर्थिकदृष्ट्या व्यवहार्य असल्याची क्षेत्रिय मुख्य अभियंता यांनी प्रमाणित केल्यास, प्रकल्पाच्या सिंचन पद्धतीत बदल होत असलेने सदर प्रकल्पाच्या फेरनियोजनास शासनाकडुन प्रथम तत्वतः मान्यता घ्यावी. त्यानंतर अशा प्रकरणी धरणाऐवजी साखळी बंधान्यामधील प्रत्येक बंधान्याची स्वतंत्र प्रशासकीय मान्यता न घेता प्रकल्प म्हणून सर्व साखळी बंधान्यांची मिळुन एकत्र प्रशासकीय मान्यता मा.मंत्रीमंडळापुढे प्रस्ताव सादर करून घेण्यात यावी.

इ) मूळ माती धरणाऐवजी त्याचे उर्ध्व व अधोबाजूस विविध विभागांमार्फत (उदा. जलसंपदा, जलसंधारण, जिल्हा परिषद, कृषी इ. विभाग) बांधण्यात आलेले अस्तित्वातील बॅरेजेस / को.प.बंधारे / सिमेंट बंधारे यांचा पाणी साठा, त्यांची ठिकाणे, त्यांची मालकी, त्यावरून होणारे सिंचन व लाभक्षेत्र इ. आणि अनुषंगिक बाबींचा याप्रकरणी अंतर्भाव होतो. तसेच सदर अस्तित्वातील को.प.बंधारे /सिमेंट बंधारे / बॅरेजेस ज्या विभागाचे आहेत त्या विभागाचे ना हरकत प्रमाणपत्र घेणे आवश्यक राहील.

२. सदर शासन निर्णय दिनांक १६/०९/२०२३ रोजी झालेल्या मा.मंत्रीमंडळाचे निर्णयास अनुसरून (मा.मुख्य सचिव कार्यालय, साप्रवि, मंत्रालय, मुंबई यांचे पत्र दिनांक ०३/१०/२०२३) निर्गमित करण्यात येत आहे.
३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२३१०२७१७४३५३७०२७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून निर्गमित करण्यात येत आहे.
- महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रविण कोलहे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

१. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
२. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.उपमुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.उपमुख्यमंत्री (जलसंपदा), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
५. सर्व मा.मंत्री / मा.राज्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
६. मा.विरोधी पक्ष नेते, विधानसभा / विधानपरिषद, महाराष्ट्र राज्य, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
७. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
८. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर.
९. महालेखापाल (लेखा परिक्षा), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर.
१०. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
११. अपर मुख्य सचिव (जलसंपदा), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१२. प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१३. सचिव (लाक्षेपि), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४. सचिव (प्रकल्प समन्वय), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१५. सर्व कार्यकारी संचालक, जलसंपदा विभाग.
१६. महासंचालक, संकल्पचित्र, प्रशिक्षण, जलविज्ञान, संशोधन व धरण सुरक्षा, नाशिक.
१७. सर्व जिल्हाधिकारी.
१८. आंतर वित्त सल्लागार व सह सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१९. सर्व मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग.
२०. उप सचिव (निवसं), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२१. वित्त विभाग (व्यय- १२), मंत्रालय, मुंबई.
२२. नियोजन विभाग (कार्यासन १४३४), मंत्रालय, मुंबई.
२३. अर्थ शाखा -१ व २, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२४. ल.पा. कार्यासन (संग्रहार्थी).